

3474

24764

ВАСИЛЬ АТАМАНЮК

МУЖИЦЬКА АРИХМЕТИКА

БРЕСА НА 1 ДНЮ

Handwritten signature

Бібліографічний опис цього видання вміщено
в „Літописі Українського Друку“, „Картковому
репертуарі“ та інших показниках Української
Книжкової Палати

Укрголовліт № 495
Зам. № 2006 — 10000 прим.

„ОДЕСПОЛІГРАФ“
Перша Державна Друкарня
імени Карла Маркса. Одеса.
Стурдзовський зав., № 3-а.

Центральна
наукова бібліотека
АН УРСР
Акт № 197 92
№ 12 652-30

ВНООФ
Звірено 20 07 р.

ДІЄВІ ЛЮДИ

Василь Іванович, монопольщик, середнього віку, червонопикий, з руденькою борідкою, з круглим животиком.

Антін, хурщик.

Охрім, руденький, жвавий чоловічок.

Дід у білих штанях.

Похмурий чоловік.

Микита, Грицько та інші селяни.

У глибину сцени тягнеться сільська вулиця; передня частина її повертає праворуч. Ліворуч—Антонів двір; біля хати молодий вишник. Двір одгорожений од вулиці високим тином, що увесь повитий хмелем.

Святочний день. По вулиці діти, попід хатами — люди.

ЯВА І

У вишнику, біля хати, сидять люди, гомонять, сміються. Тут усі дієві особи, окрім монопольщика. Між ними—Антін.

Антін (*розказує*). Так я кажу: Чи немає у вас, Василю Йвановичу, якої газети або книжки?

Голоси:

— Ну, ну?

— А він?

Антін. А він, сучий багач, ото затягнувся димом, ніби не чує...

— Не чує!

Антін. Ніби не чує. А потому погладив оте пузо...

— Та й виросло ж воно у його...

— То наша праця так розпирає!

— Та не перебивай!

Антін (*продовжує*). Погладив пузо та й каже: „А навіщо тобі книжка“?

— Бач який!

— Добре, що не вилаяв.

Антін. Я ж і кажу: Побавився б трохи святом, а то забув, коли й книжка була в хаті; мабуть і азбуки запам'ятав уже.

— Та й впало ж тобі на думку прохати у монопольщика книжки.

Антін. А в кого ж тоді й попрохаєш у селі, коли не в нього?

— Та то, що правда, то правда: на все село один тямущий грамотій, та й то сільський глитаї.

— Ну, і що ж він на те? Одразу дав?

Антін. А він собі: „Та тобі велика шкода, каже, од того?.. Як сказати правду, то пусте оте діло— книжки читати! Тазовсім воной не личить мужикові“.

— Диви! Пусте діло! Мужикам пусте діло книжки — вони тільки для панів!

— Не личить! Чи чуєте?

— Атож! Мужикам личить на панів робить, годувать панів, а до науки то мужикам — зась.

— Вчиться, так тільки панам.

— Звісно, письменному темного мужика легше одурити.

Антін. Звісне діло, кажу, хіба треба, щоб нам були книжки в голові: часом за роботою нема коли вгору глянути, не то в книжку!..

— Що ж, він і похвалив тебе: розумний мужичок?

— Так і не дав?

Антін. Та де там! Це я тільки так погодився, щоб не сперечатись, а далі за своє. То чи не знайшлося б, кажу, чоگونهбудь для мене; почитав би трохи по обіді, щоб не скучати. Подумав він трохи та й каже; „Хіба от що: винесу я тобі псалтиря. Для свята більше підходящої книжки й не знайти“.

— Хоче, щоб ти дячкові хліб одняв.

— Мало то піп вичитує вже тих...

Антін. Я й кажу: псалтир є у мене, Василю Івановичу; чи немає якоїнебудь іншої?.. Може є така, що пише про Думу, або про землю?

— От, от хороше!

— Що ж він?

Антін. А він скопив на бік заскалене око, закусив губу та й каже: „Таких книжок, як ти кажеш, у мене, братіку, не водиться. За такі книжки — знаєш, куди тепер ховають? Стережись, каже, Антоне, тих книжок, як вогню—по-приятельському раджу тебе“.

Охрім. Дивись, Антоне, щоб не напивав ти собі книжки...

— Щоб у холодній не читав...

Антін. А хіба я що? Я так, щоб розважитись...

— Не дуже то, бач, люблять пани, коли мужики читають...

— Та ще про землю!

— Звісне діло: можуть дочитатися до того, де правда. Єсть же вона десь!

— Тільки не в панів...

Похмурий чоловік. Може вона і в нас, та тільки ми її не знаємо.

— Бо темні, то й не бачимо.

— Та й не дають нам побачити. *(До Антона)*. Так і не дав книжки?

Антін. Ба ні, дав. „А коли, каже, вже тобі припала така охота читати, то подожди — я тобі дам іншу книжку“. І дав. „Оце тобі, каже, Антоне, книжка не пуста яканебудь — пользовита книжка! Тут усяка тобі задача — немов загадка: поморочиш голову, поки ладу добереш“. (*Виймає з-за пазухи старенький, в обшарпаних палятурках, задачник Євтушевського*).

— А ну-ну, читай, Антоне, що він там таке дав.

— І держиш та мовчиш. Давно б сказав, що маєш книжку!

Антін. Та й книжка то така...

Охрім. А читай лише там, де ото листок загнуто. Цікаво, що там таке.

Всі наближаються до Антона.

ЯВА ІІ

Ті ж і монопольщик.

У глибині вулиці з'являється монопольщик. Іде повагом, задоволено посміхаючись у руденьку борідку. Підпирається пальцею. Люди, що біля дворів і хат сидять гуртками, низенько вклоняються йому. Монопольщикові так приємно бачити поштивість до своєї особи. Він мугиче собі під носом щось божественне, хазяйським оком по селу роздивляється. На вулиці бавляться діти, він їх проганяє.

Монопольщик (*до дітей*). Зараз мені забірайтеся звідсіль! Сиділи б по хатах, чи де в садках, а то на вулиці порох збивають. І перейти вулицею

не можна. Гетьте зараз! (*Замахується палицею, діти втікають. Він іде далі. Доходить до Антонового двору, заглядає через тин і весело посміхається*). Ага, книжечку мою читають! Послухаєм. А ну, що вони там вичитають про землю, про Думу? Хами прокляті! Про землю їм хочеться читати! Ну, й дав же я йому — задачник! Арихметику... Читай, гадюко, читай! Там тобі буде і про землю, і про Думу. (*Наслухає*).

Антін (*одкашлює, примощується й читає по складах*). „Крестьянин об'язався перевезти из города 50 ламп с тем условием, чтобы за каждую доставленную в целости лампу платили ему по 5 коп., а за каждую разбитую высчитывали с него по 1 р. 20 коп. При перевозке 3 лампы разбилось. Сколько заработал крестьянин за доставку ламп?“ (*Антін дочитав і поглянув пильно, весело по слухачах*). Питає, значить: скільки то він заробив?

Дід у білих штанях (*виймаючи люльку з рота*). Мабуть багато заробив! (*Регочеться*).

Охрім. Не скажу вже, скільки він там заробив, тільки знаю, що як стане так заробляти, то скоро і останньої коняки збудеться. Хай йому біс з такими заробітками!

Дід у білих штанях. Це чи не буде так само, як назаробляв Захарків парубок у якономії. Пробув тиждень біля молотилки у пана, приходить у суботу ввечері додому. — „Ну, каже батько, —

давай же оце, сину, гроші: завтра поїду в місто—там дещо купити треба“. А він став, та й каже: оце хоч бийте, хоч лайте, а грошей не приніс ні шага!

— Бувають і такі заробітки.

Дід у білих штанях (*продовжує*). А батько: „Де ж ти, сучий сину, дів? Загубив, чи, може, вкрали?“ „Не так було б мені, каже, шкода, коли б я загубив, або вкрали, а то зовсім в руках не держав!“ Потім і розказує, що там уломилось було щось біля віялки, а вину на нього склали.

— Та хто ж би тоді і винен став, коли б не було мужика!

Дід у білих штанях (*продовжує*). Прикажчик вилаяв його на всі боки і при рощоті не дав ні копійки, та ще й наказав, щоб приходив одробляти той збиток іще на тиждень. А батько слухав-слухав, далі й каже: „Отак, сину, завжди заробляй, то скоро хазяїном станеш“... То чи не стільки, кажу, заробив і той на лямпах, як цей за віялку.

— Авжеж, не менше. (*Сміх*).

— Лямпа — річ тендітна; торохнеш возом — наробиш шкла. І понесла його лиха година під таку хуру!

Похмурий чоловік. Підеш і під таку хуру, коли в хаті, може, й шматка хліба немає.

Монопольщик (*сердитий, до себе*). Ну, й не хами! Хіба там про таке мова? Мурло! Їм що не ляпать язиком, аби ляпать. Та ще й іржуть собі.

Охрім. Хороша книжка! Читай далі.

— Читай, читай, Антоне.

Антін (*читає*). „У помещика было в одном куске 857 десятин земли, в другом на 130 десятин больше, чем в первом, а в третьем на 150 десятин больше, чем во втором. Сколько десятин земли было у помещика?“

Дід у білих штанях. Там стільки десятин, що й не розбереш. Багато, та й годі.

— Як, як ти прочитав?

Антін. То значить так: в одному куску було аж 857 десятин, а в другому ще більше на 130, а в третьому й того більше... А потім іще й питає (*підійма палець догори й прищурює око*): скільки ж то тієї землі було в пана?

— А мабуть, чи не більше було, ніж у всієї нашої громади! Коли б оце на всіх нас хоч один отой кусочок, то було б нам, і дітям нашим.

Охрім (*моргнув оком*). Ото кусочки! Це не те, що в тебе, або в мене: з такими кусочками можна хазяїнувати! А коли б йому в одну руку — опруг, та в другу — півопруга, а в третю — й зовсім дасть-біг, — отоді б нехай він похазяїнував! Поневолі пішов би ляпши возити!

Похмурий чоловік. А добре було б знати, скільки то прийшлося б на двір, коли б усю оту землю та поділити між нашими громадянами?

Монопольщик (*не витримав, виходячи з-поза тину*). І навіщо б то я базікав отаке язиком... То ж книжка написана зовсім не для того; по їй треба вчитися арихметики, а ви ка-зна що витіваєте. Коли так читати, то краще зовсім не читати!

— Та ми, Василю Йвановичу, читаємо так собі, з нудьги, аби чим час загаять.

Монопольщик. То не краще б було з нудьги взяти та й полічити, скільки вийде в кожній задачі: то ж на те вона і є—арихметика.

Охрім (*позаду гуртка накивує бровами своїм сусідам, стиха гомонить*). Це, виходить, така арихметика—панові звозять хліб з поля, а мужикові нема з чого возити, то мороч голову—скільки то всеї землі у пана! (*Позаду приглушений сміх*).

Монопольщик. Бачте, смієтеся, а й самі не знаєте, з чого. А я знаю, що ні один з вас не доведе до ладу задачу!

— Де вже нам! Ми люди малограмотні.

— Або й зовсім неграмотні.

— Куди нам полічити отаку силу!

Охрім (*до сусідів поблизу*). Це, скажемо, так. (*До Микити*). У тебе, Микито, скільки землі? Два опруги?

Микита. Та два.

Охрім. Ну, і в мене щось біля того. От зійшлися ми та й балакаємо: а давай будем лічити

панову землю, коли своєї кат-ма. Ти скажеш: стільки у пана землі! А я скажу: ні, стільки! Ти скажеш: брешеш, бо стільки, а я скажу: ні, ти брешеш! Потім ти мене—цап за чуба, а я тебе по уху—і пішла арихметика!.. А ось Грицько йде та й питається: за віщо то люде б'ються—чи не за батьківщину часом? (*Регім*).

Монопольщик. Варнякаєте ви таке, що воно зовсім не до діла. Я ж кажу вам, що в за-
дачників тільки так пишеться про когонебудь,
аби було над чим рахувати...

Охрім (*перебиває його*). То оте ж саме й ми
кажемо, коли вдома чорт-має чого рахувати, то
давай...

Монопольщик (*розсердився*). Тьфу! ти
йому—тату, а він тобі—кату! Давай сюди книжку!
(*Вириває її в Антона з рук*). Вам книжки читать?..
Вам хвости волам крутити! Ото ваша книжка.
(*Повертається і йде*).

Охрім. Знаєте, Василю Івановичу! Коли б до-
велось нам ділити ваші 90 десятинок, то може б
таки поділили по своїй, по мужицькій, арихметиці.
(*Сміх*).

Похмурий чоловік. Може чи й поділили б!

Монопольщик (*зразу повертається назад,
хоче щось сказати, але тільки спльовує*). Тьфу!
(*І швидко зникає*).

ЯВА ІІІ

Ті ж без монопольщика.

— Бач, як закрутив носом! Видно, не дуже до смаку прийшлась йому мужицька арихметика!

— І звідкіль принесла його нечиста сила?

— Тільки де два—три чоловіки зйдуться, то вже і його чортяка, хоч-не-хоч, внесе туди.

— Не дав начитатись у волю.

Охрім. А шкода: втішна була книжка!

Антін. Ні, вже краще б дістати де наших книжок, мужицьких: щоб про нас писали...

Охрім. А хіба ти не читав про мужика, що лямпи возив?..

Антін. Та ні! Щоб про наші справи, тобто, щоб за нас...

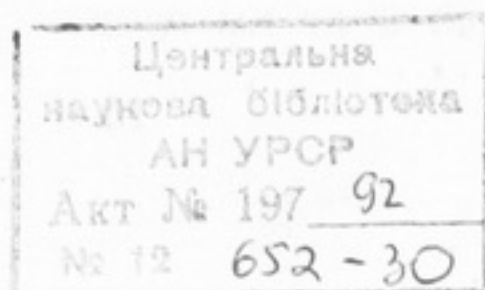
— Біда, що ніде їх брати, тих книжок. Ні школи в селі...

— Та й письменних то в нас на пальцях полічити.

— Не даром монопольщик жиріє між темними.

Дід у білих штанях. Та що то: один Антін, що трохи краще читає, а ми... Очима лупаємо! Коли б так нас більше письменних...

Похмурий чоловік. Ех, коли б!..

652-30

W

РЛ
№ 3134

117

173-03
Кол. с. сф